

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

О.І. Дем'янчук

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

Навчальний посібник

Острог – 2013

УДК 336.14
ББК 65
Д 32

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються
за освітньо-професійною програмою бакалавра
з напрямку підготовки “Фінанси і кредит”
(лист № 1/11-6795 від 09.04.2013)*

Рецензенти:

Карлін М.І., завідувач кафедри менеджменту, податкової та бюджетної політики Волинського національного університету ім. Л. Українки, доктор економічних наук, професор;

Пасічник Ю.В., декан фінансово-економічного факультету Черкаського державного технологічного університету, доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук;

Тарангул Л. Л., проректор з наукової роботи Національного університету Податкової служби України, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Д 32 **Дем'янчук О. І.**

Місцеві фінанси : навчальний посібник / О. І. Дем'янчук. –
Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 340 с.

У навчальному посібнику розглянуті питання сутності місцевих фінансів, їх функцій, склад та їх роль в економічному і соціальному розвитку адміністративно-територіальних утворень, розглянуто порядок формування та використання фондів фінансових ресурсів. Прикладне значення полягає у тому, що майбутній фахівець буде мати можливість об'єктивно оцінювати економічні процеси, що відбуваються в регіонах.

Для студентів економічних вищих навчальних закладів та факультетів.

© Дем'янчук О. І.

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія»

ЗМІСТ

ВСТУП	6
ТЕМА 1	
СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ ТА ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	8
1.1. Сутність місцевих фінансів та їх економічна природа	8
1.2. Місцеві фінанси як система	13
1.3. Функції місцевих фінансів	19
1.4. Територіальна громада: поняття, функції, роль, правовий статус	21
1.5. Поняття фінансової автономії місцевих органів влади	23
Запитання для самоконтролю	27
Тестові завдання	27
ТЕМА 2	
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ – ВИЗНАЧАЛЬНА ЛАНКА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ. СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ	30
2.1. Сутність поняття місцеві бюджети та склад місцевих бюджетів	30
2.2. Структура системи місцевих фінансових інститутів	35
2.3. Поняття самостійності місцевого бюджету	37
2.4. Зарубіжний досвід забезпечення самостійності місцевих бюджетів	39
Запитання для самоконтролю:	41
Практичне завдання:	41
ТЕМА 3	
БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	42
3. 1. Сутність поняття бюджетного процесу на місцевому рівні	42
3.2. Координація діяльності учасників бюджетного процесу. Розгляд та прийняття рішення про місцевий бюджет	48
3.3. Організація виконання та формування звітності про виконання місцевих бюджетів	58
Визначення основних термінів:	62
Запитання для самоконтролю:	65
Практичне завдання:	66
Тестові завдання:	66
ТЕМА 4	
ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	72
4.1. Сутність поняття та склад доходів місцевих фінансових ресурсів	72
4.2. Доходи, що закріплюються за місцевими бюджетами та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів	85
4.3. Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	88
4. 4. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів	95

Запитання для самоконтролю:	101
Практичне завдання:	102
Тестові завдання:	103

ТЕМА 5

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СУТНІСТЬ, СКЛАД ТА КЛАСИФІКАЦІЯ	107
5.1. Сутність видатків місцевих бюджетів та їх види	107
5.2. Види видатків на здійснення повноважень	122
5.3. Розмежування видатків між місцевими бюджетами, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	126
5.4. Видатки місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	135
6.5. Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів, що не враховуються та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	137
Запитання для самоконтролю:	140
Практичне завдання:	141
Тестові завдання:	143

ТЕМА 6

ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ ТА БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ	149
6.1. Сутність фінансового вирівнювання та його принципи. Вертикальні та горизонтальні дисбаланси	149
7.2. Поняття та концепції організації внутрішніх міжурядових фінансових відносин.	153
7.3. Міжбюджетні відносин та їх інструменти	155
Запитання для самоконтролю:	162

ТЕМА 7

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	163
7.1. Поняття комунальної власності, суб'єкти та об'єкти, форми комунальних підприємств	163
7.2. Особливості функціонування комунальних підприємств, планування доходів та витрат на їх фінансування	167
7.3. Склад витрати підприємств комунального господарства та фінансові результати їх діяльності	171
Запитання для самоконтролю:	178
Практичне завдання:	178

ТЕМА 8

ФІНАНСИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	179
8.1. Сутність, організаційна структура та фінанси житлово-комунального господарства в Україні	179
8.2. Житлово-комунальні послуги	184
8.3. Планування та калькулювання собівартості житлово-комунальних послуг	187
8.4. Тарифи по ЖКП, організація їх встановлення та регулювання	189
Запитання для самоконтролю:	194
Практичне завдання:	194
Тестові завдання:	198

ТЕМА 9

ДЕРЖАВНА РЕГІОНАЛЬНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	204
9.1. Поняття державної регіональної фінансової політики	204
9.2. Сутність та виконання бюджетної політики на місцевому рівні	209
9.3. Економічний вплив на бюджет органу місцевого самоврядування	215
Запитання для самоконтролю:	219
Практичне завдання:	219

ТЕМА 10

УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ	220
10.1. Місцеві фінансові органи: види, функції	220
10.2. Казначейська система обслуговування місцевих бюджетів	228
10.3. Фінансовий контроль на місцевому рівні	233
Запитання для самоконтролю:	240
Додатки	241

ВСТУП

Впродовж останніх двох десятиріч питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями.

Проте реалізація законодавчо закріплено права кожного адміністративно-територіального утворення на економічну самостійність неможлива без наявності у кожного органу влади власного бюджету і права його складання, затвердження і виконання без втручання ззовні. А це означає, що кожен орган влади повинен володіти своїми фінансовими джерелами, достатніми для організації управління економікою і соціальною сферою на своїй території. Одночасно з цим він повинен володіти відносною самостійністю в управлінні податками та іншими обов'язковими платежами, що надходять до відповідного бюджету.

Тому саме місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належать особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і у соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. Саме з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист та соціальне населення. Фінансовою основою діяльності органів самоврядування є місцеві бюджети, саме тому важливим постає питання наскільки змінилися умови формування та використання їх фінансових ресурсів у контексті прийняття Податкового кодексу та реформування бюджетного законодавства.

Навчальний посібник з дисципліни «Місцеві фінанси» містить нову нормативно-законодавчу базу щодо механізму формування та використання місцевих бюджетів. Функціонування підприємств комунальної форми власності та житлово-комунального господарства України.

Навчальна дисципліна «Місцеві фінанси» є нормативною у підготовці фахівців з спеціальності «Фінанси і кредит».

Мета дисципліни «Місцеві фінанси» полягає вивченні природи місцевих фінансів, визначенні їх місця і ролі в економічному розвитку країни, вивченні порядку формування і використання фондів фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Проведення економічних реформ, перехід від командно-адміністративної до соціально орієнтованої ринкової економіки докорінно змінили функціонування місцевих фінансів в Україні та відносини між органами державної влади різного рівня і муніципальними органами управління. Досягнення позитивних підсумків в системі місцевих фінансів можливе шляхом її реформування з позицій трансформування адміністративно-територіального устрою України, її бюджетної системи та інституту самоврядування. Це потребує підготовки спеціалістів-фінансистів, які мають ґрунтовні теоретичні знання і практичні навички, можуть узагальнити досвід країн з розвинутою ринковою економікою, розробити план дій щодо проведення необхідних змін у вітчизняній моделі місцевих фінансів.

Завдання курсу полягають у:

- у засвоєнні теоретичних основ місцевих фінансів як вітчизняних, так і зарубіжних учених-економістів;
- правильному розумінні закономірностей у сфері фінансових відносин місцевих органів влади і розкритті шляхів використання цих закономірностей у практиці фінансової роботи;
- вивченні проблем реформування місцевих фінансів в процесі ринкової трансформації вітчизняної економіки;
- визначенні напрямів розбудови місцевих фінансових інститутів при проведенні економічної політики місцевих органів самоврядування.

Навчальне видання

Дем'янчук Ольга Іванівна

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

Навчальний посібник

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Формат 42x30/4.

Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 21,25. Гарнітура «TimesNewRoman»

Тираж 300 прим.

Оригінал-макет виготовлено у видавництві

Національного університету «Острозька академія»

Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію

РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.